

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 19, Sayı: 1, Sayfa: 169-184, ELAZIĞ-2009

OSMANLI TOPLUMUNDA AİDİYETLİK DUYGUSUNA BİR ÖRNEK: AHMET RÜSTEM (ALFRED BİLİNSKİ) BEY

*An Example for State of Belonging Within the Ottoman Community:
Mr. Ahmet Rustem (Alfred Bilinski)*

Erdal AÇIKSES*, Osman Kubilay GÜL**

Özet

Osmanlı Devleti içerisinde değişik din ve ırka mensup birçok insan yüzyıllar boyunca barış içerisinde yaşamışlardır. Bu barış şu an bile dünya toplumlarına örnek olacak niteliktedir. Fakat Osmanlı'nın zayıflamaya başlaması, adeta fırsat bekleyen Avrupa devletlerinin siyasi beklentileri sebebiyle yaptıkları faaliyetler bu sosyal barışı olumsuz yönde etkilemiştir. Bu devletler amaçları için azınlıkları bir araç olarak kullanmışlardır. Fransız ihtilali ile yayılan milliyetçilik akımı da yine Avrupalılar tarafından Osmanlı Devleti'nin parçalamak için kullanılmıştır. Bu dış müdahaleler, yüzyıllardır huzur içinde yaşayan Osmanlı toplumunu olduğu gibi, kendi toplumları içerisindeki huzurlarını da olumsuz etkilemiştir. Bütün bu müdahalelere rağmen Osmanlı toplumuna karşı sorumluluklarını bilen birçok azınlık mensubu insanda mevcuttu. Şüphesiz bu sorumluluk "aidiyetlik" duygusuydu. Bu çalışmamızda Ahmet Rüstem Bey'in şahsında bu duygunun nasıl bir vatan sevgisine dönüştüğünün sadece bir örneğini vermeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Rüstem, Alfred Bilinski, Türk-ABD İlişkileri, Ermeni Meselesi

Abstract

Numerous people belonging to different religions and races had lived in peace within the Ottoman community for centuries. This peace was likely to be a good example even for the today's communities of the world. However after the Ottoman State started to weaken, this social peace had been affected negatively by the political activities of the European States that were anticipating for such an environment. These states had utilized the minorities within the Ottoman State as medium. Also the notion of nationalism became widespread after the French Revolution had been disposed by the European States in order to dismember the Ottomans. These intruders not only demolished the long lasted peace environment among Ottomans but also the serenity within their own societies. In spite of all these interventions there were many minority members that had carried out their responsibilities for Ottoman Society. Definitely this sense of responsibility was because of the "state of belonging". In this study we just tried to exemplify how this belongingness had turned into a patriotism for Mr. Ahmet Rustem.

* Doç. Dr.; Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi ELAZIĞ, eacikses@firat.edu.

** Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi ELAZIĞ, kubilaygul@gmail.com

Keywords: Ahmet Rüstem, Alfred Bilinski, Turkish–USA Relation, Armenian Question

Giriş

Osmanlı Devleti kuruluşunun ilk yıllarında; Batı Anadolu’da kurulmuş bir uç beylik durumundadır. Halkı, Moğol baskısından kaçarak Anadolu’ya gelmiş Türkmenlerden oluşmaktadır. Yani o yıllardaki Osmanlı toplumu sonraki yıllara oranla daha homojen bir yapıya sahiptir. Orhan Gazi zamanında Rumeli’de yapılan ilk fetihlerle birlikte Osmanlı toplumunda gayrimüslim tebaa sayısında bir artış olmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti batıda hızla ilerlemeye devam etmiş ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde Viyana önlerine kadar gelinmiştir. Kuruluş aşamasından itibaren fethedilen topraklar üzerindeki halk, yaşadıkları yerlerden sürülmemiş, Osmanlı toplumunun bir parçası olarak yaşantılarına devam etmişlerdir.

Türklerde asırlardan beri var olan beraber yaşadıkları toplumların kültür ve dinlerine karşı saygı anlayışı Osmanlı Devleti’nde de değişmemiştir. Türk toplumundaki bu saygı İslamiyet’in derin hoşgörüsü ile birleşince iç siyaseti belirleyen şeri ve örfi hukuk içerisinde azınlıklar da yerlerini almışlardır.

Osmanlı Devleti, iç siyaseti şeri ve örfi hukuka göre düzenlenmiştir. Bu iki sistem birbirini tamamlar mahiyette kullanılarak Osmanlı Devleti’ne has bir “Osmanlı Hukuku” meydana getirilmiştir¹.

Osmanlı Devleti’nin oluşturduğu “Millet Sistemi”, ırka dayalı bir sınıflama yerine din ve mezhep esasına göre bir sınıflama yapan sistemdir². Millet sistemi çerçevesinde oluşturulan idari ve hukuki statü ile her dini grubun en yüksek rütbeli din adamlarından biri, kendi cemaatleri tarafından o grubun lideri olarak seçilmiş, kendi topluluğunu düzenlemek ve yönetmekle görevlendirilmiştir. Böylece bu gruplar beratlarla kendilerine verilen özerklik sayesinde, Osmanlı egemenliğinde, ama devlet içinde devlet gibi kendi toplumları ile ilgili dini, hukuki, kurallarını; gelenek ve eğitimlerini hiçbir baskıya maruz kalmadan sürdürmüşlerdir³. Her millet eğitim, din ve sosyal hayata yönelik kurumlar oluşturmuşlardır. Toplumsal güvenlik gibi görevleri yerine getirmek için de kendi kurumlarını yaratıp idare etmiş, bu çerçevede dini liderler hastane, vakıf ve eğitim kurumlarının yönetiminde de geniş yetkilere sahip olmuşlardır⁴.

¹ Bayram Kodaman; **II. Abdulhamid Devri Doğu Anadolu Politikası**, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Ankara, 1987, s. 9.

² Bu sınıflamada Osmanlı Devleti sadece semavi dinleri din olarak kabul etmiştir.

³ Ali Güler, **Osmanlı’dan Cumhuriyete Azınlıklar**, Türkar Yayınevi, Ankara 2007, s. 7.

⁴ Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız; Gül Akyılmaz; “Tanzimat’tan Önce ve Sonra Osmanlı Devleti’nde Gayrimüslimlerin Hukuki Statüsü”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Mart-Nisan, Ankara, 2001, s.

Osmanlı Devleti, bu sistem içerisinde, herhangi bir din ve mezhep üyesini, dinini veya mezhebini değiştirmesi ile ilgili bir müdahalede bulunmamıştır. Osmanlının aksine Batılı devletler ve onların uzantıları olan misyonerler, Osmanlı sınırları içerisinde bütün toplumlara yaptıkları faaliyetleriyle gizli açık müdahale yoluna gitmişlerdir.

Yardım, himaye veya hizmet adı altında başlayan bu faaliyetler zaman içerisinde din ve mezhep değiştirme amaçlı olmaya başlamıştır. Örnek olarak Ermeniler, Hıristiyan dininin Gregoryen mezhebine bağlıdır. Fakat Fransa, İspanya ve İtalya gibi devletlerin misyoner teşkilatları sayesinde Ermeniler önce Katolik olmuştur. Daha sonra da İngiltere, Amerika ve Almanya gibi devletlerin misyonerleri başta olmak üzere birçok Protestan misyoner teşkilatının faaliyetleri sonucu bir grup Ermeni de Protestanlığa dönmüşlerdir. Böylece Ermeni milleti, üç ana gruba ayrılmıştır⁵.

Batılı devletlerin telkin ve himayeleri ile bölgeye gelerek devletlerinin nüfuzlarını, din ve mezheplerini yaymaya başlayan bu misyoner ve elçiler sayesinde ayrılan guruplar birbirleriyle büyük bir mücadeleye başlamıştır. Bunun sonucunda öldürme, ev yakma, hatta mezarlıklara birbirlerinin ölümlerini gömdürmeme gibi huzursuzluklar çıkarmışlardır⁶. Böylece bu misyoner ve elçiler, Osmanlı yönetimi altında din ve kültürlerini özgürce, huzur içinde yaşayan toplumlara bölerek ilk huzursuzluğu da başlatmıştır.

Osmanlı Devleti'ndeki "Millet Sistemi", bir sosyal sınıflama esasına da müstenit değildir. Her millet grubunun içinde, Osmanlı toplumunun imtiyazlıları olabilirdi. Genellikle askeri sistem içerisinde yer alan ve hizmet karşılığında verginin belirli bir kısmından veya hemen tüm vergilerden muaf tutulan zümre, her millet grubunda vardır. Mesela Martolos dediğimiz Hıristiyan askerler; Voynuk dediğimiz sipahi statüsündeki Bulgar savaşçılar; muhtelif dinlerden derbentçiler veya bir Rum metropolit; bir Ermeni vartabed veya amira zümresi üyesi (memurlar) Ermeniler ile hahambaşı tıpkı bir Müslüman müderris, mütevellî vb. ile aynı haklara sahipti. Askeri sınıfın dışında reaya dediğimiz vergi veren, angarya yükümlüsü ve silah taşıyamayan geniş zümreye

671-686,

⁵ Abdul' Ahad Davud, **Esrar-ı İseviye (Misyonerler)**, (Milli Kütüphane, No.06 Mil EHT. 2841), s.

7.

⁶ Erdal Açıkse, **Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, s. 59.; Ahmet Yaramış, "Ermeni Cemaati Arasında Yaşanan Mezhep Kavgası ve Bunda Amerikalı Misyonerlerin Rolü (1831-1855)", **Arayışlar**, Yıl 8, Sayı 16, İstanbul, 2006, s. 165 vd.; Davut Kılıç, **Osmanlı İdaresinde Ermeniler Arasındaki Dini ve Siyasi Mücadeleler**, Asam Yayınları, Ankara, 2000, s. 170 vd.

Müslüman, Hıristiyan, Yahudi herkes dâhildir⁷.

XIX. yüzyıla kadar Osmanlı içerisinde gayrimüslimler millet sistemi çerçevesinde gayet huzurlu bir dönem geçirmişlerdir. Yükümlülüklerini yerine getirdiği sürece, görece bağımsız, parçalı ve içe dönük cemaatler bütünü, toplumsal yapının temelini oluşturmuştur⁸. Fakat 1789 tarihinde gerçekleşen Fransız İhtilâli sayesinde yayılmaya başlayan milliyetçilik fikri Osmanlı Devleti içerisindeki azınlıkları da olumsuz etkilemiştir⁹. Özellikle Osmanlı Devleti'nin zayıflaması ile birlikte Avrupalı devletler adeta birbirleriyle yarışırcaasına iç işlerine müdahale etmeye başlamış ve azınlıkları buldukları her fırsatta Osmanlıya karşı tahrik etmişlerdir Bu tahrikler tabii ki azınlıkların haklarını müdafaa amaçlı olmayıp Osmanlı Devleti'ne karşı çıkar elde etme yarışıdır.

Bonaparte'nin 1797 tarihinde İyonya adalarının istilası için General Gentili'ye verdiği:

“Eğer cemiyet istiklale temayüllüyse, onların bu temayülünü teşvik ediniz ve Yunanistan, Atina ve Isparta hakkındaki fikirlerini söylemekten sakınmayınız..” 10

şeklindeki emri ile Osmanlı tebaası arasında milliyetçiliğin yayılmasının desteklenmesini istemiştir. Osmanlı Hıristiyan tebaası arasında milliyetçilik ilk kez bu tarihte yayılmaya başlamıştır¹¹.

Osmanlı, Hıristiyan tebaası arasında milliyetçiliğin yayılmasına karşı bir tepki olarak, II. Mahmud'un (1808-1839) hükümdarlığının son yıllarında, Osmanlı vatanperverliği ortaya çıkmıştır. Dinleri ne olursa olsun, bütün tebaasını eşit addeden ve Sultan tarafından bizzat başlatılan bu hareket, 3 Kasım 1839'da Gülhane Fermanı'nın okunmasından sonra, fermanın gereği ve devlet adamlarının şahsi gayretleri ile Osmanlılık fikri olarak gelişmiştir. “Osmanlı Milleti”ni, İmparatorluğun kuruluşundan beri birlikte yaşayan farklı dinlere mensup milletlerin karışmasıyla kurmaktan amaç,

7 İlber Ortaylı; “Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt X, Yeni Türkiye Araştırma ve Yayın Merkezi, Ankara, 2002, s. 218.

8Turgay Uzun; “Osmanlı Devleti'nde Toplumsal Yapı ve Ermeni Hareketi”, **Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi**, Cilt III, Ermeni Araştırmaları Merkezi Yayını, Ankara, 2003, s.67.

9 Osmanlı Devleti Fransız İhtilali'nin yaydığı fikirler arasında en çok Milliyetçilik fikrinden olumsuz yönde etkilenmiştir. Zira ihtilal sayesinde Avrupa'ya yayılmaya başlayan eşitlik, özgürlük, adalet gibi kavramlar Osmanlı Devleti'nde zaten var olan ve uygulanan kavramlardır. Fakat Osmanlı Devleti üzerinde emelleri olan devletler kendi topraklarında dahi uygulamadıkları birçok imtiyazı, siyasi amaçları uğruna, özellikle de gayrimüslim unsurları kullanarak bölgeye nüfuz etmek için bunları bir propaganda aracı olarak kullanmışlardır. Acaba bu fikirler o devletlerin sömürgelerinde ve zenciler için neden uygulanmadı diye de sormak gerektiği kanaatindeyiz.

¹⁰ Ercüment Kuran; **Türkiye'nin Batılılaşması ve Milli Meseleler**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1997, s.73.

¹¹ E. Kuran, **a.g.e.**, s. 73.

Osmanlı devletinin birliğini korumaktır¹². Bu amaçla ortaya Osmanlılık fikri çıkmıştır.

Osmanlılık fikri, Osmanlı Devleti'nin siyasi sınırları dâhilinde yaşayan milletleri Müslim, gayrimüslim ayırımı yapmadan, tek bir ideal etrafında toplamayı gaye edinmiştir¹³. Osmanlılık fikri Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan azınlıkların tamamını devlete bağlamaya yetmemiştir. Bu akım doğrultusunda azınlıkların aidiyetlik hissi duyan bir kısmı da Osmanlı Devleti'ne sıkı bir bağlılık duymaya başlamıştır. Ahmet Rüstem Bey de bu fikir akımı doğrultusunda Osmanlı Devletine sadakatle hizmet etmiş biridir.

Bir Osmanlı Aydını: Ahmet Rüstem Bey

Ahmet Rüstem Bey'in ailesi Polonyalı bir göçmendir. Babası, 1848 yılında Macarların Avusturya'ya karşı ayaklanma hareketine katılmış ve bu hareket başarısızlığa uğrayınca Temmuz 1854'te Osmanlı Devleti'ne iltica etmiştir. Daha sonra Müslüman olup Sadettin Nihat Paşa ismini almış ve Osmanlı hizmetine girmiştir. Ahmet Rüstem Bey, 1862 yılında Midilli'de dünyaya gelmiştir¹⁴. 1882 yılında Bulgaristan komiserliğine Fransızca kâtibî olarak girdiği Hariciye Nezareti'nde başarılı bir kariyer ortaya koymuştur¹⁵. 1882'de ilk olarak Bulgaristan Komiserliği¹⁶, 1886'da Atina Sefareti¹⁷, 1890'da Londra Sefareti, yine aynı sene Bükreş Sefareti kâtipliklerinde bulunmuştur. 1898 senesinde Washington Elçiliği Müsteşarlığı¹⁸ ve 1910 senesinde de Paris Sefareti¹⁹ Müsteşarlığı²⁰ görevlerinde bulunmuştur²¹. 1911'de Çetine sefirliğini yürütmüştür²².

¹² E. Kuran; a.g.e., s.74.

¹³ Fahri Unan; "Atatürk ve Türk Kültürü", **Yörtürk Dergisi**, Yıl 10, Sayı 60, Mart-Nisan, Ankara, 2005, s.11.

¹⁴ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, Fon Kodu: DH. SAİDd (Dâhiliye Defterler), Dosya No: 1, Gömlek No: 640, Tarih: 29/Z/1236. Ayrıca bakınız; Ahmet Rüstem, **Cihan Harbi ve Türk-Ermeni Meselesi (La Guerre Mondiale et La Question Turco - Arménienne)**, Çeviren Cengiz Aydın, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2001, s. 7. Ayrıca bakınız; Bilal Şimşir, "Amerika'da Ermeni Propagandası ve Büyükelçi Ahmet Rüstem Bey", **Ermeni Araştırmaları Dergisi**, Cilt I, Sayı: 2 Haziran-Temmuz-Ağustos, Ankara, 2001, s. 46.

¹⁵ "Ahmet (Alfred) Rüstem Bey" Maddesi, **Türk Ansiklopedisi**, Cilt I, İstanbul, 1968, s. 269.

¹⁶ **Sâlnâme-i Nezâret-i Umûr-ı Hariciyye (Osmanlı Dışişleri Yıllığı)**, Cilt II, Yayına Hazırlayan Ahmet Nezihi Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul, 2003, s.153,182,189.

¹⁷ **Sâlnâme-i Nezâret-i Umûr-ı Hariciyye (Osmanlı Dışişleri Yıllığı)**, Cilt II, s. 189.

¹⁸ **Sâlnâme-i Nezâret-i Umûr-ı Hariciyye (Osmanlı Dışişleri Yıllığı)**, Cilt III, s. 182.

¹⁹ **Sâlnâme-i Nezâret-i Umûr-ı Hariciyye (Osmanlı Dışişleri Yıllığı)**, Cilt IV s. 496, 516, 536,

²⁰ Bu göreve getirilmesinin asıl amacı Hariciye'de meydana gelen bir yolsuzluğu araştırmasıdır. Ahmet Rüstem Bey, detaylı bir araştırma yapmış ve yolsuzluk hakkındaki raporunu Paris büyükelçisi Naum Paşa vasıtasıyla Hariciye Nazırı Rifat Paşa'ya iletmiştir. Bu araştırmanın Ahmet Rüstem Bey'e verilmiş olması kendisinin dürüst bir kişi olarak tanınmış olduğunu ispat etmektedir. Mine Erol, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Amerika Büyük Elçisi A. Rüstem Bey**, Bilgi Basımevi, Ankara, 1973, s. 13-14.

²¹ **T.B.M.M. Âzasının Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği**, T.B.M.M. Arşivinde bulunan Birinci Dönem Milletvekilleri Dosyaları, 21 nolu belge.

Aldığı bu görevler sırasında 4 Osmanî, 3 Mecidi ve 1 adet de Gümüş Liyakat madalyası ile ödüllendirilmiştir²³.

21 Nisan 1914 tarihinde Ziya Paşa'nın yerine Washington Sefaret-i Seniyyesi'ne Ahmet Rüstem Bey'in atanmasına dair karar alınmıştır²⁴. Ahmet Rüstem Bey, son hariciye görevi olarak aldığı Amerika Büyükelçiliği'ne 24 Haziran 1914'te başlamıştır²⁵. Osmanlı Devleti tarafından Amerika'ya gönderilen ilk büyükelçi Ahmet Rüstem Bey'dir. Ahmet Rüstem Bey'den önce Amerika'da görev alan elçilerimiz ortaelçi sıfatındadır²⁶. Özellikle Amerika büyükelçiliğinde bulunduğu dönemdeki tutum ve davranışlarının incelenmesinin yukarıdaki kullandığımız başlığın haklılığının anlaşılmasında faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Ahmet Rüstem Bey'in Amerika'daki ilk faaliyeti Yunanistan'a satılmak istenen iki zırhlının satışını engellemeye çalışmak olmuştur. Savaş şartlarının hüküm sürdüğü dönem içerisinde İngiltere Osmanlıdan parasını peşin aldığı iki zırhlıya el koyduğunu açıklamıştır. İngiltere'nin Osmanlı Devleti'nin zırhlılarına el koyduğu bir dönemde Amerika ise Yunanistan'a Idaho ve Mississipi adlarındaki zırhlılarını satmaya karar vermiştir. Bu satış çok gizli tutulmasına rağmen Ahmet Rüstem Bey bunu öğrenmiş ve bu satışı engellemek için girişimlerde bulunmuştur. Başkan Wilson'a kadar çıkarak, bu satışın barış şartlarını tehlikeye atacağını, Yunanistan'ı Osmanlıya karşı kışkırtacağını, Yunan saldırılarını arttıracığını bildirmiş ve zırhlıların satılmasından vazgeçilmesini istemiştir. Ahmet Rüstem Bey, bu satışı durduramamıştır fakat Wilson'un Venizelos'tan satılan gemilerin savaş amaçlı kullanılmayacağı konusunda güvence almasını sağlamıştır²⁷.

Bu girişiminde istediği sonuca ulaşamayan Ahmet Rüstem Bey, Sadrazam Sait Halim Paşa'ya bir rapor göndererek Yunanlıların yirmi seneden beri Türkler aleyhine propaganda yaparak Amerika'da Türk aleyhtarlığı yarattığını söylemiştir. Ayrıca bu propagandalara propaganda ile cevap verilmesi gerektiğini, bunun için kendisinin de devamlı olarak gazetelere makaleler yazdığını, demeçler verdiğini ve bu türlü çalışmalara

²² **Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, Fon Kodu: İ. HRC. (İradeler – Hariciye), Dosya No: 427, Gömlek No: 1329/Z-06, Tarih: 21/Z/1329.

²³ **Sâlnâme-i Nezâret-i Umûr-ı Hariciyye (Osmanlı Dışişleri Yıllığı)**, Cilt IV, s. 536.

²⁴ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, Fon Kodu: İ. MBH (İradeler / Mabeyn-i Hümayun), Dosya No: 15, Gömlek No: 1332/C-026, Tarih: 25/C/1332.

²⁵ B. Şimşir, **a.g.m.**, s. 33.

²⁶ B. Şimşir, **a.g.m.**, s. 33.

²⁷ B. Şimşir, **a.g.m.**, s. 35.

devam edeceğini bildirmiştir²⁸.

Rüstem Bey'in Amerika'da bulunduğu sırada, Türkler aleyhine bir karalama kampanyası başlamıştır. Bu kampanyada Türklerin Ermenileri katlettiği söyleniyor ve bu iddialar Amerikan basınında sıkça yer buluyordu. O sırada Osmanlı Devleti'ni ve devletin şerefini temsil eden Ahmet Rüstem Bey, gazetelerin bu alaycı üslubuna şiddetle tepki göstermiştir²⁹. Diplomatik kaideleri bir tarafa bırakarak bu hareketleri protesto amacı ile 8 Eylül 1914 tarihli Evening Star gazetesine şu beyanatı vermiştir:

"Gazetelere göre, Büyük Britanya, Fransa'nın yolunu takip ederek Birleşik Devletlerin gözü önüne Türkiye'deki Hıristiyanların katliamı hayalini ortaya koyarak onları tahrik etmiş ve Türk limanlarına harp gemileri göndermesini Amerika Birleşik Devletleri'nden talep etmek bahanesiyle hakikate tam ehemmiyet vermeyerek geleceğin bu korkunç resmini yapmıştır. Türkiye'de bir katliam olduğunu maalesef inkar edemem. Müslümanlar elinde eziyet çeken kurbanlar Hıristiyanlar olmayıp Ermeniler ve Marunilerdir. Fakat hakim ırka ve hükümetin yüzüne karşı İngiltere, Rusya ve Fransa'nın desteğini gördüklerini açıkça söyleyerek siyasi fesatçılar gibi Osmanlı Devletini zayıflatmak için birleştiler.

Masum bir ırka karşı dünyanın gözü önüne sadece bir değil 20 program seran Rusya; memleketinin özgürlüğü için döğüşen Cezayirlileri mağaralara doldurup dumanla öldüren sonradan büyük eserleri "Commune" yüzünden sevinç duyan Fransa (Hint isyanındaki asiler) cezalandırmak için hepsini kurşunlayan İngiltere, aynı tahrikler karşısında kalsa ne yapardı?

Birçok gazetelerin bu işte İngiltere ve Fransa'nın tarafını tutmasından beri, kendimi, şunu söylemeye yetkili buluyorum ki, Amerika Birleşik Devletleri'nde her gün vuku bulan linçleme düşüncesi ve Filipinlerdeki Water Cure denilen işkence hatıraları Türkiye'ye hücumda onu itiyatlı yapmalı idi. Çünkü İtalya'nın iktisadi rekabeti veyahut Filipinlilerin katledilmesi ve hatta zencilerin tecavüzü ile mukayese edilirse, onun tahrik neticesinde yaptığı vahşilik hiç kalır.

Hakikatte hiç vuku bulmayan bir şeyi sadece münakaşanın hatırı için olduğunu farz edelim. Zencilerin, Amerika Birleşik Devletlerinin istilasını kolaylaştırmak için Japonlarla gizli anlaşmalarla birleştiği keşfolunsa, onlardan kaç tanesi bu hikâyeyi anlatmak için hayatta bırakılacaktı?

Büyük Britanya ve Fransa Türkiye'ye karşı yeni bir tahrik mücadelesine başlamışlar, bu memlekette kendi kötü kehanetlerini teyit edecek münasebetsiz bir şeyin vukuu neticesinde Amerikanın nihayet Akdeniz'e Harp gemileri göndermeye sürükleneceğini, böylece İtilaf Devletleri safında Avrupa arbedesine karışmış olacağını gizlice ümit ediyorlardı. Fakat hükümetin böyle adi bir tuzağa düşmeyecek kadar zeki olduğuna inanıyorum.

Bununla beraber Amerika Birleşik Devletleri Türkiye'de vatandaşlarından hiç

²⁸ B. Şimşir, a.g.m., s. 35.

²⁹ Mine Erol, a.g.e. , s. 20.

birinin hiç bir zaman eziyet çekmediği halde neticesi sadece onun tahrik edecekse ve hiçbir surette kontrol edilmeyecekse neden bu memleketin sularına harp gemileri göndersin? Hıristiyanların çoğunlukla yaşadıkları İzmir, Beyrut'u neden bombalasin? Buna ne dersiniz? Daha ne yapabilirdi? Hiçbir şey fakat bu kadarı harp için kafidir. Amerika Birleşik Devletleri halkı harp istiyor mu?

Türkiye'ye karşı İngiltere'nin yeni harekâtı beceriksiz bir harekettir. Bu, Amerika Birleşik Devletleri'nin kendi hareketlerini tadil etmeye sebep olmayacaktır. Fakat Türk Elçiliğine New York'dan aşağıdaki telgrafi çekilmesi intaç etmiştir:

"Eğer Türkiye İngiltere'ye karşı harbe girerse, Hindistan'daki Müslümanlar ve Hindular ve başka yerlerdeki Müslümanlar onu her şekilde destekleyecektir. Binlerce gönüllü hazırdir."³⁰

Ahmet Rüstem Bey, bu açıklaması ile Osmanlı ve Türkler aleyhine yapılan bu karalama kampanyasına sert bir yanıt vermiştir. Osmanlı toprakları içerisinde meydana gelen çatışmaların Ermenilerin Osmanlı Devleti'nin düşmanları ile iş birliği yaparak Osmanlı Devleti'ne saldırması olarak nitelemiştir. Ayrıca İngiltere'nin ve Fransa'nın o güne kadar Hindistan ve Cezayir'de yapmış oldukları -ki bizce İngiltere'nin Hindistan'da³¹, Fransa'nın da Cezayir'de³² yaptıkları gerçek bir soykırım niteliği taşımaktadır- katliamları dile getirmeyi de ihmal etmemiştir. Bununla da yetinmeyen Rüstem Bey, Filipinler'deki Water Cure olayını da hatırlattıktan sonra dönemin Amerika Birleşik Devletleri başkanı Woodrow Wilson başta olmak üzere pek çok Amerikalıyı kızdıracak; *"Eğer zenciler Amerika'nın işgali için Japonlar ile iş birliği yapsa, olayı anlatmak için kaç tanesi sağ bırakılırdı?"* sorusunu sormuştur.

Ahmet Rüstem Bey, bir çırpıda hem İngiltere, hem Fransa hem de Amerika Birleşik Devletleri'nin kirli çamaşırlarını ortaya dökmüştür. Doğal olarak bu yaklaşım Ahmet Rüstem Bey'in Amerika Birleşik Devletleri'nde kısa bir sürede istenmeyen adam hâline gelmesine sebep olmuştur.

Bu demecinin ardından bütün Amerikan kamuoyunun şimşeklerini üzerine çeken Ahmet Rüstem Bey'e ilk tepki başkan Wilson'dan gelmiştir. 10 Eylül 1914 günü dışişleri bakanına gönderdiği yazıda "Türk Büyükelçisi sınırı aşmıştır." demiş, sözlerini geri alıp özdür dilememesi durumunda Amerika'dan çıkartılması gerektiğini bildirmiştir. Dışişleri

³⁰ M. Erol; a.g.e., s.21-23.

³¹ İngilizlerin Hindistan'da izledikleri işgal politikası hakkında detaylı bilgi için bakınız; Ebül Kalam Azad; **Hindistan'da İstiklal Mücadelesi**, Bedir Yayınları, İstanbul, 1971; Mevlana Ebul Kalam Ahmet, **Hindistan'da İngiliz Zulmüne Karşı Savunma**, (Hazırlayan; Emre Müftüoğlu), Zafer Matbaası, İstanbul, 1982; Mustafa Keskin; **İngilizlerin Hindistan'ı Sömürgeleştirme Hareketleri**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005.

³² Fransa'nın Cezayir'i işgali hakkında geniş bilgi için bakınız; Tuncay Karakaçan; **Cezayir'de Fransız İşgali 1830-1871**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004.; Hasan Selim; **Cezayir'in Bağımsızlık Savaşı**, Beyan Yayınları, İstanbul, 1984.

bakanı Bryn 11 Eylül'de Rüstem Bey'den sözlerini geri almasını istemiş fakat Rüstem Bey 12 Eylül tarihli yazısında kendilerine sözlerini geri almayacağını bildirmiştir. Gönderdiği cevapta:

"...Türkiye yıllarca Amerikan basınının sistematik hücumlarına hedef olmuştur. Bu hücumlar onun hissiyatında hiçbir esirgeme yapılmadan çok kötü bir lisana çok sık olarak yapılıyordu. Onun dini, milleti, adetleri, geçmişi, ve haline sövülmüştü. O kötülüğün macerası gibi temsil edilmişti. Türkiye'de vuku bulan ifratlar yüzünden bütün aydın Osmanlılar gibi bende çok büyük üzüntü duyuyorum. Ancak, memleketimizdeki mazeretlere sahip olmaksızın diğer milletlerin hayatlarında bunların benzerleri bulunduğu halde bu ifratlar Türkiye'nin şiddetler itham edilmesi konusunda bitip tükenmez bir tema olarak kullanılmaktadır.

Basının bu davranışı, Amerikan halk efkârını Türkler aleyhinde zehirlemekte o kadar ileri gitmişti, bu ırkın bir üyesi bu memlekette nadiren düşünülen ve zikredilen başka bir suretle ağza alınmayan oldu ve Türkiye mağlup olduğunda ve Balkan Harbi akıbetinde kan ağlarken müşvik bir söze muhtaç olduğu bir zamanda hemen her Amerikan gazetesi Türkiye aleyhinde en insafsız alay ve kirlerle dahi yazılar yazmaktan kendisini alamamıştır.

İki memleketi birbirinden ayıran mesafe Türk halkını basının elinde duçar olduğu amansız muamelelerin malumatından o derece korudu. Milletlerin şimdiki mücadelesinde yegane bitaraf büyük devlet Amerika'nın durumunun alametlerini keşfetmek için Avrupa'nın diğer her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de göz kulak kesinildi. Yankılar, bu memleketin günlük ve mevcut literatüründe ona karşı ısrarlar yükselen bedbaht seslerin Türkiye'sinin en ücra köşelerine ulaşıyordu.

Diğer taraftan bu devir irkî ve milliyetçi ihtirasın şiddetle heyecanlı devridir. Türkiye ile münasebetlerinde aralarında son derece gerginlik olduğu bir zamanda Yunanistan'a Idaho ve Mississippi zırhlılarının satılmasından meydana gelen etkiye, bir de Amerika Birleşik Devletleri basınının bu tahriklerini ilave etmekten çok korkulur ve Birleşik Devletler'in Türk sularında harp gemileri gösterisi yapmak üzere olduğu şayiisi, Birleşik Devletler'e karşı buraya kadar Türk halkı tarafından kabul edilen dostluk hissiyatı üzerinde kuvvetli bir tepkiye sebep olabilir. Bu memleketin basınının sahte ithamla Türkiye'de Hıristiyanların kütle haline katliam tasavvurunda inatla ısrar etmesi çok teessüf olunacak diğer bir husustur. Bu iftiranın devamlı tahriki, Türk halkının avam tabakasına böyle bir şeyi yapmayı düşünmediği halde nihayet yapması için bir telkin vazifesi görebilir ve hepsinden ziyade Hıristiyanlık namına Türkiye hakikaten milletler arasında kanun dışı bırakılmağa mahkum edilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde artan Türkiye aleyhtarlığının sebep olduğu acıyı anlatmağa sadece ehemmiyet veren Osmanlı İmparatorluğu, bu kritik anda vazifelerine tamamıyla müdriktir. Fakat Amerika Birleşik Devletleri gibi uygarlığın önderi olan bir memleketin basını, mevcut fırtınayı resmen anlatma durumunda iken Babiâlinin işini olduğundan daha güç hale getirmemeliydi. Türkiye'ye karşı münasebetlerinde daha mesuliyetli bir görüş getirmek için kuvvetli bir gayret sarf etmek kaçınılmaz bir olaydı. İdarenin basına karşı aciz olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Türk Elçisi'nin harekete geçmekten başka çaresi yoktu.

Bu durumda Amerika Birleşik Devletleri'ne hücum ettiğimi ve hatta onu tenkit ettiğimi söylemek pek doğru olmaz. Benim Amerikan hücumlarına karşı memleketimi koruduğum aşıkardır. Eğer benim müdafaa tarzım Amerika Birleşik Devletleri'nde muaheze edilecek bir takım hususlar olduğunu göstermek ve bunları belirtmek şeklinde tezahür etmişse, bu benim bu memleket basınının mevcut kusurlarını karşılayacak fevkalade meziyetleri bulunan Türk halkı hakkında daha insaflı bir görüş sahibi olmağa ikna etmenin tek yolu olduğuna inandığımdandır.

Diplomatik kaideleri ihlal etmiş olabilirim fakat durum öyle idi ki, alışılmış yollardan ayrılmış olmanın sadece mazur görülebilecek bir olay değil fakat resmîyetten ayrılmış kılan meşru bir durum olduğuna şiddetle inanıyorum.

Ben Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'ne ve nihayet insanlığa karşı manevî vazifelerimi tamamiyle yapmış olduğuma vicdanen müsterihim.” demiştir³³.

Ahmet Rüstem Bey'in Wilson'dan özür dilemesi istenmiştir fakat o, özür dilemediği gibi sözlerin arkasında olduğunu bildiren bu cevabı göndermiştir. Bu cevabın üzerine Amerika dışişleri özür konusunda ısrar etmiştir. Eğer özür dilenirse devletler arasındaki dostça ilişkilerin eskisi gibi devam edeceğinin Ahmet Rüstem Bey'e bildirilmesi kararlaştırılmıştır. Amerika Dışişleri Bakan Vekili Robert Lansing, bu kararı 19 Eylül günü bir mektupla büyükelçimize resmen bildirmiştir. Lansing şöyle demiştir:

“... Mektubunuzda o beyanatların yazarı olduğunuz ve gazetede raporun doğruluğunu kabul ediyorsunuz. İtimatnamesini kabul etmiş hükümetlere karşı siyasi temsilciler tarafından umumi olarak ifa edilen davranış kaidelerini ihlâl ettiğinizi haklı göstermek için Türkiye'ye karşı olan bu memleketin basınının düşmanlığının kâfi bir sebep olduğunu tahrif ederek ifade ediyorsunuz ve bu memleketin Türkiye'ye karşı olan siyasetinden mana çıkartarak onu tenkit etmeğe fırsat kolluyorsunuz.

Başkan sizin mektubunuzun ne kabul edilecek bir lisanda olduğunu, ne de davranışınızın izahının tatminkâr bulunduğunu size bildirmemi talep ediyor. Kabul ettiğiniz ve korumaya gayret ettiğiniz resmî muaşeret kaidelerini ciddi bir şekilde ihlal edecek kadar basının çok ehemmiyetsiz bir cüzü tarafından söylenenler üzerinde bu kadar sinirlenmeğe kendinize müsaade etmeniz esefe aykırıdır.

Cumhurbaşkanı bana Avrupa'da vahim durumun sebep olduğu gerginliği nazarı itibare alarak, hükümetinizin diplomatik temsilcisi olarak hak kazandığınız Amerika Birleşik Devletleri misafirperverliğine karşı işlenmiş bir suç normal zamanlarda lüzumlu görülecek şekilde ve Amerika Birleşik Devletleri'nin vakarına uygun düşecek sertlikle ele alma niyetinde olmadığını size bildirmemi arzu ettiler.

Ekselans eğer siz, burada kalmanızın memleketiniz için hâla faydalı olacağını zannediyorsanız ve bu devletin tecavüz addettiği neşredilen beyanatınızdan dolayı pişmanlığınızı ifade etmeğe razı iseniz, Başkan beyanatınızın ve mektubunuzu daha fazla tenkit etmeden göz yummağa mütemayildir ve bu tatsız hadise olmadan evvel Amerika Birleşik Devletleri ile Ekselâns arasında mevcut olan dostane ve candan

³³M. Erol, a.g.e., s. 26-30.; Ayrıca bakınız; B. Şimşir, a.g.m., s. 39-40.

münasebetleri yenileyeceğini size bildirmem için bana ayrıca talimat verdi.”³⁴

Bu cevap ile Ahmet Rüstem Bey üstü kapalı olarak tehdit edilmiştir. Ahmet Rüstem Bey bu tehditleri fark etmiş ve Osmanlının, vatanının ve kendisinin onurunu korumak için özür dilemeyi reddetmiştir. Lansing’e şu kısa mesajı yollamıştır:

“Beyfendi,

Basın Temsilcileri ile tarafımdan yapılan mülâkatta bazı ifadelere ait 8 tarihli beyannameye cevap olarak 19 tarihli notanızın alındığını bildirmekten şeref duyarım.

Cevap olarak, Başkan Wilson’a, bu meselede onun görüşünü mâalesef kabul edemeyeceğimi bildirmenizi rica ediyorum. Neticede hükümetimden benim mezuniyetimin bağışlanmasını istemenin zaruri olduğu aşikâr oldu. İstanbul’a 15 gün içinde gideceğim.”³⁵

Böylece Ahmet Rüstem Bey, haklılığı su götürmez olan sözlerini geri almak yerine istenmeyen adam ilan edilmeyi yeğlemiş ve 9 Ekimde bir İtalyan vapuru ile Amerika’dan ayrılmıştır. Önce Napoli’ye oradan da İstanbul’a geçmiştir³⁶.

Ahmet Rüstem Bey’in Washington Büyükelçiliği topu topu üç buçuk ay sürmüştür. Onun 24 Haziran 1914’te başlamış olan bu görevi, 9 Ekimde Amerika’dan ayrılışıyla son bulmuştur. Kendisi daha önce Amerika Birleşik Devletleri’nde Elçilik İkinci Kâtibi ve Maslahatgüzar olarak da görev yapmıştır. Büyükelçiliği ise onun Washington’da ve diplomasi mesleğinde son görevi olmuştur. Amerika’dan döndükten sonra bir daha herhangi bir diplomatik görev almamıştır³⁷.

I. Dünya savaşının sona ermesinin ardından Osmanlı toprakları hızla işgal edilmeye başlanmıştır. Bu işgalleri önlemek için halk tarafından yöresel direniş örgütleri kurulmaya başlanmıştır. Ahmet Rüstem Bey de bu direniş içerisinde yer almış ve bir müddet Adana Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nde idare meclisi üyeliği görevini yürütmüştür³⁸. Daha sonra davetli olmamasına rağmen Sivas Kongresi’ne katılmış ve burada Mustafa Kemal’in dış siyaset danışmanlığını üstlenmiştir. Bu görevi sırasında Heyet-i Temsiliye’nin dış ilişkiler danışmanlığını üstlendiği gibi Mustafa Kemal’in General Harbord ile yaptığı görüşmede de çevirmen olarak yer almıştır³⁹.

³⁴ M. Erol, **a.g.e.**, s. 35-37.; Ayrıca bakınız; B. Şimşir, **a.g.m.**, s. 41.

³⁵ M. Erol, **a.g.e.**, s. 37,38. Ayrıca bakınız; B. Şimşir, **a.g.m.**, s. 4.

³⁶ M. Erol, **a.g.e.**, s.41-42.

³⁷ B. Şimşir, **a.g.m.**, s. 30-48.

³⁸ Hikmet Denizli, **Sivas Kongresi Delegeleri ve Heyet-i Temsiliye Üyeleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s. 90.

³⁹ Kemal Arıburnu, **Sivas Kongresi; Samsun’dan Ankara’ya Kadar Olaylar ve Anılar**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997, s. 168. Ayrıca bakınız; Hikmet Denizli, **a.g.e.**, s. 90.

Ahmet Rüstem Bey, Millî Mücadeleye katılırken aklından geçen sadece bu hareket içinde yer almak değildir. Mustafa Kemal ile yaptığı bir görüşmede aralarında şu diyalog geçmiştir:

“Paşa, siz şimdi her şeyi yapabilirsiniz. Unutmayınız ki, burada cemiyetler kanununa göre teşekkül etmiş bir heyet değiliz. Bizim bir ihtilal heyetinden başka hüviyetimiz yoktur. Mahiyetimizin bize verdiği cüretle her şeyi yapabiliriz” dedi.

Mustafa Kemal ise

“Hayır, Beyefendi ben bunu yapamam diye cevap verdi⁴⁰.

Bu diyalogdan da anladığımız üzere Ahmet Rüstem Bey her şeye bir an önce başlanması ve memleketin kurtarılması uğrunda gerekirse usulsüzlüklerin dahi göze alınması gerektiği taraftarıdır. Fakat Mustafa Kemal, mücadelenin bir prensip içerisinde yapılması gerektiğini savunmuştur.

27 Aralık 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa ile Ankara’ya gelen Ahmet Rüstem Bey, İstanbul’da toplanan son Osmanlı Mebusan Meclisi’ne Ankara milletvekili olarak katılmıştır⁴¹. Meclisin İngilizler tarafından dağıtılması üzerine de Ankara’ya dönmüş ve Büyük Millet Meclisi’nde Ankara milletvekili olarak yerini almıştır⁴².

Ahmet Rüstem Bey Millî Mücadelede önemli bir yere sahip olmuştur. Bu önemi anlamak açısından şunu belirtmek gerekir ki; 24 Mayıs 1920 tarihinde padişah iradesi ile Mustafa Kemal Paşa ve bazı arkadaşları idama mahkûm edilmiştir. Bu listede Mustafa Kemal başta olmak üzere Kara Vasıf, Ali Fuat Cebesoy, Adnan Adıvar, Halide Edip Adıvar ve Ahmet Rüstem Bey yer almışlardır⁴³.

Ahmet Rüstem Bey ile Mustafa Kemal Paşa’nın bu kader birlikteliği bir müddet sonra, yemek sofrasındaki basit bir sebepten dolayı bozulmuştur. Asabi, dik kafalı ve onurlu bir kişi olarak tanınan Ahmet Rüstem Bey, Çankaya Köşkü’ndeki bir davet sırasında ana yemeği yedikten sonra sigarasını yakınca Mustafa Kemal Paşa, “Başka yemekler de var Rüstem Bey, acele etmeyelim.” demiştir. Bu sözün üzerine Ahmet Rüstem Bey, sigarasını söndürüp, sofrayı terk etmiştir. O gün yemek menüsünde tatlı da bulunmaktadır. O dönem için tatlı bulmak çok zor olduğundan Mustafa Kemal bir sürpriz

⁴⁰ Vehbi Cem Aşkun; **Sivas Kongresi**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1963, s. 139.

⁴¹ “Ahmet (Alfred Rüstem) Bey” Maddesi; **Türk Ansiklopedisi**, Cilt I, İstanbul, 1968, s. 269.

⁴² **T.B.M.M. Âzasının Tercümeihal Kâğıdı Örneği**, T.B.M.M. Arşivinde bulunan Birinci Dönem Milletvekilleri dosyaları, 21 nolu belge.

⁴³ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, Fon Kodu: İradeler/ Dosya Usulü, Dosya No: 175, Gömlek No: 46, Tarih: 05/N/1338. Ayrıca bakınız; Mahmut Goloğlu, **Sivas Kongresi**, Başnur Matbaası, Ankara, 1969, s.62.

olmasını istediği için Ahmet Rüstem Bey'e bunu söylememiştir. Başka bir odaya geçen Rüstem Bey, bir mektup yazmış ve bu mektubu Mustafa Kemal Paşa'ya yollamıştır. Bu mektupta sigarayı yaktığı hâlde "acele etmeyelim" demekle onu sigarayı söndürmeye mecbur ettiğini dolayısıyla kendisine hakaret edildiğini, bu hareketi kabul etmediği için Mustafa Kemal'i düelloya davet ettiği yazmaktadır. Ayrıca bu mektupta şimdi Mustafa Kemal'in vatan hizmetinde olduğu için düelloyu sonraya bırakıp onunla hesaplaşacağını yazmıştır⁴⁴. Mektubu hayretler içerisinde okuyan Mustafa Kemal, emir subayı Muzaffer (Kılıç) Bey aracılığı ile Ahmet Rüstem Bey'e:

"Kendisine git, benim ne maksatla 'acele etmeyelim' dediğimi anlat ve düello için benim de hazır olduğumu, isterse şimdi karşılaşılabileceğimi söyle." mesajını göndermiştir⁴⁵.

Bu mesajın ardından "acele etmeyelim" sözünün ne maksatla söylendiğini anlayan Ahmet Rüstem Bey, Mustafa Kemal'e gelerek özür dilemiştir⁴⁶.

Bu yanlış anlaşılardan sonra Mustafa Kemal'in yakın çevresinden kopan Ahmet Rüstem Bey, 1920 yılı sonunda milletvekilliğinden istifa etmiştir. İstifasının ardından Ahmet Rüstem Bey, Avrupa gazetelerine Türkiye ile ilgili yazılar gönderme uğraşına geri dönmüştür⁴⁷.

Ahmet Rüstem Bey'in Avrupa'ya dönmesi vatani tarafından unutulması manasına gelmemiştir. Yeri geldiğinde kariyerini, yeri geldiğinde canını ortaya koyarak savunduğu vatani kendisini unutmamıştır. Ahmet Rüstem Bey'in Avrupa'da maddî sıkıntı yaşadığı haberi vatanına ulaştığında 26.11.1921 tarihli karar ile kendisine para yardımında bulunulmuştur⁴⁸. Daha sonra ise Rüstem Bey'e vatana hizmet tertibinden 150 lira maaş tahsis edilmiştir⁴⁹.

Ahmet Rüstem Bey Avrupa'ya gittikten sonra Türkiye'de yaşananlara kayıtsız kalmamış ve her fırsatta ülkesini savunmaya devam etmiştir. Avrupa'da; La Guerre Mondiale et la question Turco-Armenienne (1918)⁵⁰; La Crise Proche-Orientale et la

⁴⁴ Ahmet Rüstem Bey düello konusunda gayet ciddidir. Daha önce bir toplantıda Yunan diplomatının Türklük aleyhine söylediği sözler için onu düelloya davet etmiş ve ağır yaralamıştır. Bu zat daha sonra ölmüştür. Kendisi de bu düello sırasında boğazından yaralanmıştır. K. Arıburnu, **a.g.e.**, s. 250.

⁴⁵ K. Arıburnu, **a.g.e.**, s. 249-250.

⁴⁶ K. Arıburnu, **a.g.e.**, s. 250.

⁴⁷ Avni Özgürel, "Polonyalı Türk Milliyetçisi", 25.01.2004 Tarihli **Radikal Gazetesi**.

⁴⁸ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 4.39..2., Dosya No: 109-15, Sayı:1222, Tarih, 26/11/1921.

⁴⁹ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 6.46..5., Dosya: 118-27, Sayı: 2185, Tarih: 18/01/1923.

⁵⁰ Bu kitap 10.000 adet bastırılarak İsviçre'de dağıtıldığı gibi, Lahey, Stockholm ve Kopenhag Sefaretlerinde de gönderilmiştir. **Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, Fon Kodu: HR SYS (Hariciye Siyasi),

question des D troits de Constantinople (1922); La Paix d'Orient et l'accord Franco-Turc, "L'Orient et Occident" (1922) adlı  c kitap yayınlamıştır. Bu kitaplarının  n sözünün birinde kendisi hakkında şöyle demektedir:

*"1848'de Macaristan'da Avusturya'ya karşı başarısızlıkla neticelenen ayaklanma ve devrimin ardından Türkiye'ye sığınıp Türk Devleti'nin hizmetine giren, Osmanlıların büyük nimetlerini gören bir Polonyalınn oğlu olarak, kendimi Türk halkına karşı borçlu ve onun bir yandaşı olarak görüyorum ve kaderimin onun kaderiyle bir olduğu kanaatindeyim. Bu duygularım, aynı zamanda, ailemize ve bana karşı onların davranışlarının bir sonucu olduğu kadar, bu halkın çok sayıda üstün niteliklerinin bizde uyandırdığı sevgi, saygı ve hayranlığın bir sonucudur"*⁵¹.

Sonuc

Ahmet Rüstem Bey, Osmanlı Devleti içerisinde Türk olmanın, Osmanlıyı savunmanın en zor olduğu bir dönemde vatanını ve Türk milletini savunmayı seçmiş, kan olarak Polonyalı fakat kafa olarak pek çok Türk'ten daha Türk bir aydındır. Tanzimat ve Islahat Fermanları ile Osmanlı içerisindeki azınlıklar dünyanın başka hiçbir devletinde örneğine rastlanmamış bir özgürlüğe sahip olmuşlardır.

Ahmet Rüstem Bey, Osmanlı Devleti'ndeki bütün bu rahatlıktan sonuna kadar yararlanabilecek durumdadır. Hem millet olarak Türk değildir hem de XX. yüzyılda Osmanlınn en gözde mesleklerden biri olan hariciyede görev yapmaktadır.

Rüstem Bey, aldığı görevlerde devletin çıkarlarını her zaman kendi kariyerinin üzerinde tutmuştur. Yeri geldiğinde görevinden istifa ederek er olarak savaşa katılmıř⁵², yeri geldiğinde Türkler hakkında kötü konuşan birini düelloya davet etmiş, yeri geldiğinde ise kariyerini bitirmek pahasına vatanını ve vatandaşlarını entelektüel biçimde savunmuştur.

Ahmet Rüstem Bey, memleket, dönemin en büyük ve g cl  devletleri tarafından işgal edildiğinde bile ümitsizliğe kapılmamış ve memleketinin bağımsızlığını yeniden kazanması için çalışmıştır. Pek  ok Türk, mücadelenin anlamsızlığından, mandadan bahsederken, o, gerekirse dünya cemiyetler hukukunu dahi tanımıyarak memleketin kurtarılması için çalışılması gerektiğini savunmuştur.

Aslen Türk olmamasına rağmen kendi kaderini Türklerin kaderinden ayrı görmeyen Ahmet Rüstem Bey, hem son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde hem de Büyük

Dosya No: 2885, Gömlek No: 57, Tarih: 30/06/1918.

⁵¹ Ahmet Rüstem Bey, Ahmet Rüstem, **Cihan Harbi ve Türk-Ermeni Meselesi (La Guerre Mondiale et La Quston Turco - Arm nienne)**,  eviren Cengiz Aydın, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2001, s. 11.

⁵² H. Denizli, **a.g.e.**, s. 90

Millet Meclisi'nde mebusluk görevlerinde de bulunmuştur. Milletvekilliğinden istifa edip Avrupa'ya gittiğinde bile gazetelerde, vatanını ve vatandaşlarını savunan yazılar yazmaya devam etmiştir. Ahmet Rüstem Bey, 73 yaşında, 1935 tarihinde Avrupa'da hayata gözlerini yummuştur⁵³.

Türk Devleti ve milletine ihanet yerine hizmet etmeleri gerektiğini öğrenecek kişilerin, bu vefakâr insanı açıklamaya çalıştığımız özellikleri ile tanıyıp örnek almalarını temenni ediyoruz. Ayrıca bu kahraman insanı rahmet, minnet ve saygıyla anıyoruz.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri:

- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 4.39..2, Sayı:1222, Dosya No: 109-15, Tarih, 26/11/1921.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 6.46..5., Sayı: 2185, Dosya: 118-27, Tarih: 18/01/1923.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Fon Kodu: DH. SAİDd (Dâhiliye Defterler), Dosya No: 1, Gömlek No: 640, Tarih: 29/Z/1236.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Fon Kodu: İ. HRC. (İradeler – Hariciye), Dosya No: 427, Gömlek No: 1329/Z-06, Tarih: 21/Z/1329.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Fon Kodu: İ. MBH (İradeler / Mabeyn-i Hümayun), Dosya No:15, Gömlek No: 1332/C-026, Tarih: 25/C/1332.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dosya No: 2885, Gömlek No: 57, Fon Kodu: HR SYS (Hariciye Siyasi), Tarih: 30/06/1918.
- T.B.M.M. Arşivi, T.B.M.M. Âzasının Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, T.B.M.M. Arşivinde bulunan Birinci Dönem Milletvekilleri Dosyaları, 21 nolu belge.

Kitap ve Makaleler:

- AÇIKSES, Erdal, Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003.
- “Ahmet (Alfred Rüstem) Bey” Maddesi; Türk Ansiklopedisi, “Cilt I, İstanbul, 1968
- AHMET Rüstem, Cihan Harbi ve Türk-Ermeni Meselesi (La Guerre Mondiale et La Qustion Turco – Armênienne, Çeviren Cengiz Aydın, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2001.
- AKYILMAZ Gül, “Tanzimat'tan Önce ve Sonra Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin Hukuki Statüsü”, Yeni Türkiye Dergisi, Mart-Nisan, Ankara, 2001, s. 671-686.
- ARIBURNU Kemal, Sivas Kongresi; Samsun'dan Ankara'ya Kadar Olaylar ve Anılar, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997.
- AŞKUN Vehbi Cem, Sivas Kongresi, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1963.

⁵³ H. Denizli, a.g.e., s. 90.

F.Ü.Sosyal Bilimler Dergisi 2009 19 (1)

- DENİZLİ Hikmet, Sivas Kongresi Delegatesi ve Heyet-i Temsiliye Üyeleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.
- EROL Mine, Osmanlı İmparatorluğu'nun Amerika Büyük Elçisi A. Rüstem Bey, Bilgi Basımevi, Ankara, 1973.
- GOLOĞLU Mahmut; , Sivas Kongresi, Başnur Matbaası, Ankara, 1969.
- GÜLER Ali, Osmanlı'dan Cumhuriyete Azınlıklar, Türkar Yayınevi, Ankara, 2007.
- KILIÇ Davut, Osmanlı İdaresinde Ermeniler Arasındaki Dini ve Siyasi Mücadeleler, Asam Yayınları, Ankara, 2000.
- KODAMAN, Bayram; II.Abdulhamid Devri Doğu Anadolu Politikası, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1987.
- KURAN Ercüment, Türkiye'nin Batılılaşması ve Milli Meseleler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1997.
- ORTAYLI İlber, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi", Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Araştırma ve Yayın Merkezi, Cilt X, Ankara, 2002.
- ÖZGÜREL Avni, "Polonyalı Türk Milliyetçisi", 25.01.2004 Tarihli Radikal Gazetesi.
- Sâlnâme-i Nezâret-i Umûr-ı Hariciyye (Osmanlı Dışişleri Yıllığı); Cilt II, Cilt III, Cilt IV, (Yayına Hazırlayan Ahmet Nezih Galitekin), İşaret Yayınları, İstanbul, 2003.
- ŞİMŞİR Bilal, "Amerika'daki Ermeni Propagandası ve Büyükelçi Ahmet Rüstem Bey", Ermeni Araştırmaları Dergisi, Cilt I, Sayı 2, Ankara, 2001, Haziran-Temmuz-Ağustos, s. 30-48.
- UNAN Fahri, "Atatürk ve Türk Kültürü", Yörtürk Dergisi, Yıl 10, Sayı 60, Mart-Nisan, Ankar, 2005.
- UZUN Turgay, "Osmanlı Devleti'nde Toplumsal Yapı ve Ermeni Hareketi", Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi, Cilt III, Ermeni Araştırmaları Yayını, Ankara, 2003. s.65-78
- YARAMIŞ Ahmet, "Ermeni Cemaati Arasında Yaşanan Mezhep Kavgası ve Bunda Amerikalı Misyonerlerin Rolü (1831-1855)", Arayışlar, Yıl 8, Sayı 16, İstanbul, 2006, s.160-172